

Agnieszka Nalewajek

Instytut Historii, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Dworzanie królewicza Jana Olbrachta w latach 1487—1492

Przyczynek do badań nad karierami rodów szlacheckich w czasach jagiellońskich

Podczas prowadzonej w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie kwerendy rachunków królewskich z lat panowania Jana Olbrachta (1492—1501) udało się odnaleźć nieznany dotychczas badaczom rejestr dworzan z lat 1487—1499. Jego rękopis liczący ok. 180 kart przechowywany jest obecnie wraz z Rachunkami z przychodów i wydatków na potrzeby wojska (księga nr 2)¹. Większość spośród zachowanych w AGAD ksiąg rachunkowych powstałych na dworze następcy Kazimierza Jagiellończyka znajduje się natomiast w dziale obejmującym Rachunki królewskie². Rękopis składa się z kilku nieuporządkowanych składek zawierających wykazy wypłat wynagrodzenia za służbę konną dla poszczególnych dworzan. Początek rejestru mieści się w środkowej części tomu, na karcie zatytułowanej słowami: *Registrum Summarium Serenissimi principis et domini Joanni Alberti dei gratia Regis Poloniae etc. cubiculariorum*³. W księdze zachowały się ponadto pozostałości wykorzystywanych przy jej sporządzaniu materiałów źródłowych w postaci list wypłat. Rejestr był spisywany przez Jakuba Szydłowieckiego (zm. 1509), który po koronacji Jana Olbrachta (23 września 1492 roku) zajmował się prowadzeniem rachunków królewskich, a następnie został podskarbisem nadwornym⁴. Szydłowiecki zaczął

¹ AGAD, ASK oddz. 86, sygn. 2 (dalej: Rw 2 oraz Rw 3, 4).

² AGAD, ASK oddz. 1, sygn. 20, 22, 24, 26, 28 (dalej: Rk 20, 22, 24, 26, 28). W dalszej części artykułu przywoływane będą także rejestry popisowe z czasów panowania Jana Olbrachta: AGAD, ASK oddz. 85, sygn. 1, 3, 4 (dalej: Rp 1, 3, 4).

³ Rw 2, k. 114.

⁴ M. LUBCZYŃSKI, J. PIELAS: *Szydłowiecki Jakub h. Odrowąż (ok. 1453—1509)*. W: PSB, T. 49, s. 546—551; A. NALEWAJEK: *Szydłowieccy na dworze królewskim Jana Olbrachta*. W:

sporządzać rejestr dworzan służących u boku następcy Kazimierza Jagiellończyka w 1487 roku, zapewne tuż po objęciu funkcji skarbnika królewicza⁵.

Rejestr pozwala prześledzić etapy kształtowania się grona dworzan Jana Olbrachta towarzyszących mu w okresie poprzedzającym objęcie tronu polskiego, którzy następnie znaleźli się na jego dworze królewskim. Powołanie dworu królewicza Jana Olbrachta związane było z powierzeniem mu przez Kazimierza Jagiellończyka zarządu nad Rusią w 1487 roku⁶. Od tego czasu następca tronu posiadał również kanclerza, którym został Mikołaj Krajewski zwany Primusem (zm. 1498)⁷. Przedtem miał on wspólny dwór z młodszymi braćmi: Aleksandrem, Zygmuntem i Fryderykiem⁸. Dwór ich starszego brata Kazimierza, który po ojcu miał zasiąść na tronie polskim, przestał istnieć po śmierci królewicza w 1484 roku⁹.

W rękopisie figurują osoby, które od czasu powołania osobnego dworu Jana Olbrachta na początku 1487 roku podejmowały służbę u boku następcy tronu. Były one zaliczane do grona dworzan konnych będących na utrzymaniu władcy wraz z posiadanymi w służbie pocztami jeździeckimi, które składały się z określonej liczby koni¹⁰. Rejestr nazywa tę grupę *cubicularii*, czyli pokojowcami, a właściwie komornikami Jana Olbrachta. Pojęcie to pod koniec panowania następcy Kazimierza Jagiellończyka zostało zastąpione terminem *curiensis*, którym za czasów króla Aleksandra posługiwano się w odniesieniu do dworzan konnych¹¹. Z wymienionych względów w stosunku do tej kategorii osób służących na dworze królewicza Jana Olbrachta używane będą określenia: „dworzanie” oraz „pokojowcy”.

Skład grupy dworzan znajdujących się u boku następcy tronu do czasu jego koronacji we wrześniu 1492 roku ukazuje tabela 1. Umieszczono w niej informacje z rejestru dotyczące pojawienia się tych osób w gronie dworzan królewicza Jana Olbrachta oraz wielkości pocztów konnych, które utrzymywali w służbie dworskiej.

Servitium et amicitia. Studia z dziejów kariery i awansu w Polsce Jagiellonów. Red. A. JANUSZEK-SIERADZKA. Sandomierz 2011, s. 16—27. Zob. F. PAPÉE: *Jan Olbracht*. Kraków 1936, s. 36—38.

⁵ F. PAPÉE: *Jan Olbracht...*, s. 20.

⁶ Tamże, s. 15—21.

⁷ *Liber quitantiarum regis Casimiri ab 1484 ad 1488 (Księga skarbową króla Kazimierza Jag.)*. Warszawa 1897, s. 163, 168 (Teki Pawińskiego, T. 2). Zob. A. STRZELECKA: *Krajewski (Krajowski) Mikołaj, zwany Primus (zm. 1498)*. W: PSB, T. 15, s. 113—114.

⁸ U. BORKOWSKA: *Dynastia Jagiellonów w Polsce*. Warszawa 2011, s. 198—199.

⁹ Z zapisów znajdujących się w księdze kwitancji króla Kazimierza Jagiellończyka z lat 1484—1488 wynika, że na początku 1484 r. pokojowcem królewicza Kazimierza (*seren. principis secundogeniti*) był Mikołaj Piotrowski. Zob. *Liber quitantiarum...*, s. 2, 4.

¹⁰ Zob. U. BORKOWSKA: *Dynastia Jagiellonów...*, s. 152—153; J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski Aleksandra Jagiellończyka w latach 1501—1506*. Lublin 2015, s. 68—70.

¹¹ J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 68—69.

Dworzanie królewicza Jana Olbrachta (1487—1492)

Lp.	Osoba	Pierwsza wzmianka	Poczet	Źródło
1.	Zawisza Róža z Borzyszwowic	Kraków 22 V 1487	10 koni	Rw 2, k. 114
2.	Jakub Szydłowiecki	Kraków 22 V 1487	6 koni	Rw 2, k. 115
3.	Krzysztof Wojszyk z Wójczy	Kraków ok. 24 V 1487	6 koni	Rw 2, k. 116
4.	Mikołaj Cikowski	Kraków 22 V 1487	6 koni	Rw 2, k. 117
5.	Piotr Siedlecki	Kraków 22 V 1487	3 konie	Rw 2, k. 118
6.	Piotr Szydłowiecki	Kraków 22 V 1487	2 konie	Rw 2, k. 119
7.	Mikołaj Piotrowski	Kraków 22 V 1487	3 konie	Rw 2, k. 120
8.	Jan Gut	Kraków 22 V 1487	2 konie	Rw 2, k. 121
9.	Grot Gut	Kraków 22 V 1487	2 konie	Rw 2, k. 122
10.	Janusz Weresz	Kraków 22 V 1487	8 koni	Rw 2, k. 22
11.	Dąbrowski	Bełż 5 II 1488	2 konie	Rw 2, k. 127
12.	Lipnicki	Kraków 25 V 1489	3 konie	Rw 2, k. 123
13.	Mikołaj Gniewosz Chrzastowski	Kraków 25 V 1489	3 konie	Rw 2, k. 124
14.	Czela	Kraków 25 V 1489	3 konie	Rw 2, k. 125
15.	Tagoborski	Kraków 17 VI 1490	3 konie	Rw 2, k. 138
16.	Skróbaczowski	Kraków 17 VI 1490	2 konie	Rw 2, k. 139
17.	Jan Sepieński	19 VI 1490	7 koni	Rw 2, k. 30
18.	Goławiński	Kraków ok. 24 VI 1490	12 koni	Rw 2, k. 33
19.	Stanisław Spinek	ok. 24 VI 1490	12 koni	Rw 2, k. 39
20.	Michał Ostrogski	1490	12 koni	Rw 2, k. 17
21.	Jan Naramowski	1490	10 koni	Rw 2, k. 36
22.	Zdziemirski	Kraków 1490	3 konie	Rw 2, k. 129
23.	Żuliński	Kraków 1490	2 konie	Rw 2, k. 130
24.	Kruszewicki	Kraków 1490	6 koni	Rw 2, k. 132
25.	Machowski	Kraków 1490	2 konie	Rw 2, k. 133
26.	Jan Chodecki	1491	18 koni	Rw 2, k. 5
27.	Otto Chodecki	1491	6 koni	Rw 2, k. 8
28.	Piotr Chodecki	1491	12 koni	Rw 2, k. 6
29.	Rafał Chodecki	1491	6 koni	Rw 2, k. 8
30.	Andrzej Kościelecki	1491	12 koni	Rw 2, k. 9
31.	Zygmunt Stosz	Radłów 28 I 1492	12 koni	Rw 2, k. 25
32.	Janusz Siemiechowski	1492	2 konie	Rw 2, k. 146
33.	Hieronim Dunin	Niepołomice 14 II 1492	6 koni	Rw 2, k. 12
34.	Stanisław Szafraniec	Niepołomice 14 II 1492	6 koni	Rw 2, k. 13
35.	Erazm Krejdlar	Niepołomice 14 II 1492	6 koni	Rw 2, k. 40
36.	Jakub Rożnowski	Niepołomice 14 II 1492	6 koni	Rw 2, k. 49
37.	Benedykt Czekiel	Niepołomice 14 II 1492	4 konie	Rw 2, k. 74
38.	Pasikoń	Kraków 2 VIII 1492	8 koni	Rw 2, k. 65

cd. tab. 1

39.	Rafał Leszczyński młodszy	Kraków 2 VIII 1492	6 koni	Rw 2, k. 131
40.	Jan Aleksander Tarnowski	Kraków 9 VIII 1492	12 koni	Rw 2, k. 4
41.	Jakub Chlewicki	16 VIII 1492	6 koni	Rw 2, k. 45
42.	Stanisław Chlewicki	16 VIII 1492	8 koni	Rw 2, k. 47
43.	Jan Chlewicki	16 VIII 1492	6 koni	Rw 2, k. 48
44.	Gnojeński	Kraków 17 VIII 1492	6 koni	Rw 2, k. 34
45.	Mikołaj Kobieliński	20 VIII 1492	12 koni	Rw 2, k. 61
46.	Pełka	Kraków ok. 30 VIII 1492	6 koni	Rw 2, k. 56
47.	Kruszyna	1492 (przed 13 IX 1492)	6 koni	Rw 2, k. 41

W gronie pierwszych dziesięciu dworzan Jana Olbrachta, którzy weszli w skład jego dworu w 1487 roku, znaleźli się najbliżsi współpracownicy przyszłego władcy, oddelegowani do pełnienia służby u boku królewicza na Rusi przez Kazimierza Jagiellończyka. Większość z nich pochodziła z rodzin szlacheckich, które awansowały dzięki panującej dynastii. Od młodości służyli oni na dworze królewskim w oczekiwaniu na objęcie wyższych godności i nominacje na urzędy. W czasie spędzonym u boku przyszłego władcy początkowo dzielili jego trudy związane z kierowaniem obroną ziem ruskich przed najazdami tatarskimi, a następnie walczyli w wyprawach mających na celu zdobycie przez królewicza korony węgierskiej¹².

Z najliczniejszym — dziesięciokonnym — pocztem obowiązki związane ze służbą na dworze Jana Olbrachta w 1487 roku podjął Zawisza Róża z Borzyszwic (zm. 1497)¹³. Był on najmłodszym synem kasztelana zawichojskiego i małogoskiego Mikołaja z Borzyszwic (zm. 1477/1478), który w latach 1432—1454 sprawował urząd kuchmistrza królewskiego, od 1454 do 1477 roku pełnił zaś funkcję ochmistrza królowej Elżbiety Rakuszanek¹⁴. Zawisza rozpoczął karierę od udziału w wyprawie koronacyjnej królewicza Władysława do Pragi w 1471 roku¹⁵. Później służył na dworze Kazimierza Jagiellończyka jako pokojowiec królewski, a następnie jako dworzanin¹⁶. Jan Olbracht, wkrótce po

¹² Zob. F. PAPÉE: *Jan Olbracht...*, s. 15—26.

¹³ Rw 2, k. 114—114v.

¹⁴ B. NOWAK: *Ród Porajów w Małopolsce w średniowieczu*. Kraków 2009, s. 385—410; T. ROMBEK: *Rotacje na wybranych urządach dworu królowej Elżbiety Rakuszanek (1454—1505)*. W: „Średniowiecze Polskie i Powszechne”. T. 6 (10). Red. J. SPERKA, B. CZWOJDRAK. Katowice 2014, s. 307—308; B. WYROZUMSKA: *Mikołaj Róża z Borzyszwic (Borszowic) Borzyszwowski h. Róża (zm. 1477)*. W: PSB, T. 21, s. 107.

¹⁵ *Rachunki królewskie z lat 1471—1472 i 1476—1478*. Oprac. S. GAWĘDA, Z. PERZANOWSKI, A. STRZELECKA. Wrocław 1960, s. 79, 85, 96. Więcej: A. NALEWAJEK: *Zawisza Róża z Borzyszwic (zm. 1497) — chorąży i podkomorzy królewski Jana Olbrachta*. „Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego” 2016 (2017), T. 8, s. 27—48.

¹⁶ *Rachunki królewskie...*, s. 195, 206; *Liber quitantiarum...*, s. 1, 8, 22, 23, 27, 36, 46, 51, 87, 88, 89, 101, 105, 113, 115, 116, 120, 123, 127, 135, 137, 164, 168, 176.

objęciu tronu, nominował go 1 stycznia 1493 roku na urząd chorążego nadwornego¹⁷. Rok później Zawisza przejął obowiązki podkomorzego królewskiego. Nominację na ten urząd otrzymał 30 sierpnia 1494 roku¹⁸. Jego dalszą karierę na dworze królewskim przerwał udział w wyprawie mołdawskiej w 1497 roku, podczas której poniósł śmierć¹⁹.

Jakub Szydłowiecki, który w 1487 roku znalazł się w gronie dworzan Jana Olbrachta z pocztm liczącym 6 koni, rozpoczął wieloletnią służbę od sprawowania obowiązków pokojowca królewiczów pod zwierzchnictwem swego ojca Stanisława Szydłowieckiego (zm. 1493/1494), pełniącego od 1474 roku funkcję ochmistrza dworu synów królewskich, wcześniej zaś odpowiadającego za ich wykształcenie rycerskie²⁰. W 1485 roku Jakub został dworzaninem królewskim Kazimierza Jagiellończyka²¹. Po oddelegowaniu na dwór Jana Olbrachta był on jednym z najbliższych współpracowników następcy tronu. W związku z prowadzeniem rachunków nadwornych po koronacji Jana Olbrachta znalazł się w gronie sekretarzy królewskich²². Spoczywały na nim obowiązki podskarbiego nadwornego, które następnie oficjalnie wykonywał po mianowaniu na ten urząd od 1 stycznia 1494 roku²³. Janowi Olbrachtowi Jakub Szydłowiecki zawdzięczał później podskarbiostwo koronne, które otrzymał 20 marca 1501 roku i piastował do swej śmierci w 1509 roku²⁴. Był to pierwszy z najważniejszych urzędów koronnych, które osiągnęli synowie Stanisława Szydłowieckiego.

U boku Jakuba w 1487 roku służbę rozpoczął z dwukonnym pocztm jego młodszy, przyrodni brat Piotr Szydłowiecki (zm. 1508), który w gronie dworzan królewicza Jana Olbrachta zdobył doświadczenie i umiejętności potrzebne mu do rozwijania samodzielnej, dalszej kariery na dworze królewskim²⁵. Po rezygnacji Zawiszy Róży z Borzyszwowic 25 czerwca 1494 roku otrzymał od Jana Olbrachta urząd chorążego nadwornego, a następnie przejął obowiązki zmarłego w 1497 roku podkomorzego królewskiego²⁶. W kolejnych latach ustąpił swe miejsce, aby umożliwić rozwój zapoczątkowanej od 1493 roku ka-

¹⁷ UrzCentr, s. 26.

¹⁸ Tamże, s. 115—116.

¹⁹ B. NOWAK: *Ród Porajów...*, s. 407; W. CZARNECKI: *Szlachta ziemi chełmskiej do połowy XVI wieku*. Białystok 2012, s. 322.

²⁰ Rw 2, k. 215—215v; *Rachunki królewskie...*, s. 195, 208, 264. Zob. M. LUBCZYŃSKI, J. PIELAS: *Szydłowiecki Jakub...*, s. 546—551; U. BORKOWSKA: *Dynastia Jagiellonów...*, s. 198—199, 219, 371.

²¹ *Liber quitantiarum...*, s. 42, 43, 46, 74, 108, 117, 144, 157, 194.

²² I. SUŁKOWSKA-KURASIOWA: *Polska kancelaria królewska w latach 1447—1506*. Wrocław 1967, s. 156; A. NALEWAJEK: *Szydłowieccy na dworze...*, s. 18—19.

²³ UrzCentr, s. 128.

²⁴ Tamże, s. 124; M. LUBCZYŃSKI, J. PIELAS: *Szydłowiecki Jakub...*, s. 546—551.

²⁵ Rw 2, k. 119. Zob. M. LUBCZYŃSKI, J. PIELAS: *Szydłowiecki Piotr h. Odrowąż (ok. 1470—przed 8 I 1508)*. W: PSB, T. 49, s. 576—578; A. NALEWAJEK: *Szydłowieccy na dworze...*, s. 27—28.

²⁶ UrzCentr, s. 26, 115—116.

riery dworskiej Mikołaja Szydłowieckiego (zm. 1532), który przejął po nim urząd chorążego nadwornego²⁷. Na jego rzecz Piotr zrezygnował kilka miesięcy przed swą śmiercią, w lutym 1507 roku z objęcia godności krajczego nadwornego²⁸.

Skierowany w 1487 roku do służby na dworze Jana Olbrachta z sześciokonnym poczem Krzesław Wojszyk (zm. 1539—1541) rozpoczął swą karierę 2 lata wcześniej jako pokojowiec Kazimierza Jagiellończyka²⁹. Był on przyrodnim bratem Mikołaja Stadnickiego (zm. 1490), pełniącego od 1469 roku funkcję dworzanina, który należał w tym czasie do grona królewskich doradców³⁰. Jego ojciec, Krzesław Wojszyk z Wójczy (zm. 1458), w latach 1442—1444 sprawował urząd podstolego nadwornego, a następnie w latach 1452—1458 pełnił funkcję najwyższego pokojowca³¹. Na dworze Jana Olbrachta Wojszyk kontynuował służbę do 1501 roku. Dzięki obecności u jego boku przed objęciem tronu został następnie mianowany na urząd kuchmistrza królewskiego³². W 1499 roku Krzesław otrzymał też urząd podczaszego krakowskiego, który w jego rękach pozostawał do 1539 roku³³. W 1502 roku karierę dworską rozpoczął jego brat Jan Wojszyk, który znalazł się w gronie dworzan króla Aleksandra Jagiellończyka³⁴.

Pochodzący z Węgier Janusz Weresz zwany Hungarusem (zm. po 1498), który znalazł się w 1487 roku w gronie dworzan królewicza Jana Olbrachta z poczem złożonym z 8 koni, przebywał na dworze królewskim Kazimierza Jagiellończyka od 1477 roku, od 1485 do 1487 roku towarzyszył mu zaś Benedykt Weresz, być może będący jego bratem³⁵. Z rejestru wynika, że w okresie od 1490 roku do listopada 1492 roku nie otrzymywał on wynagrodzenia za służbę, w związku z czym po koronacji Jana Olbrachta dostał dokument królewski, w którym władca obiecał spłacić narosły dług³⁶. Janusz Hungarus wchodził w skład dworu następcy Kazimierza Jagiellończyka do 1495 roku³⁷.

²⁷ Zob. K. NABIALEK: *Szydłowiecki Mikołaj h. Odrowąż (ok. 1475—1532)*. W: PSB, T. 49, s. 566—574; A. NALEWAJEK: *Szydłowiec na dworze...*, s. 22.

²⁸ M. LUBCZYŃSKI, J. PIELAS: *Szydłowiecki Piotr...*, s. 576—577.

²⁹ Rw 2, k. 116; *Liber quitantiarum...*, s. 71.

³⁰ M. WILAMOWSKI: *Mikołaj Stadnicki h. Drużyna (ok. 1446—1490)*. W: PSB, T. 41, s. 413—416.

³¹ J. WRONISZEWSKI: *Nobiles Sandomiriensis. Rody Dębnow, Janinów, Grzymalów, Doliwów i Powalów*. Kraków 2013, s. 190.

³² UrzCentr, s. 69.

³³ *Urzednicy województwa krakowskiego XVI—XVIII wieku. Spisy*. Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1990, s. 56—57; UrzMp, s. 87.

³⁴ J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 380, 721.

³⁵ Rw 2, k. 22. Zob. *Liber quitantiarum...*, s. 37, 43, 61, 63, 67, 120, 121, 147, 182, 183; *Rachunki królewskie...*, s. 180, 190, 205, 211, 229, 247, 262.

³⁶ Rw 2, k. 22; MRPS, T. 2, nr 34.

³⁷ Rk 20, s. 19, k. 37v, 39v; Rk 22, k. 25v, 65; Rw 2, k. 22.

Po śmierci ojca syn Janusza Weresza — Janusz, w 1498 roku otrzymał od króla 100 florenów rocznego czynszu z krakowskich żup solnych³⁸.

Zanim Mikołaj Piotrowski (zm. po 1535) pojawił się w 1487 roku u boku Jana Olbrachta z poczem złożonym z 3 koni, do śmierci królewicza Kazimierza 4 marca 1484 roku pełnił funkcję jego pokojowca, następnie sprawował obowiązki dworzanina na wspólnym dworze pozostałych królewiczów, od grudnia 1485 do 1487 roku zaś był pokojowcem króla Kazimierza Jagiellończyka³⁹. Na dworze Jana Olbrachta, na którym służył do 1501 roku, zaliczany był do grona najbardziej zaufanych ludzi władcy, na co wskazuje m.in. jego poświęcenie w wyprawie mołdawskiej w 1497 roku, zrekompensowane w następnym roku wysokimi odszkodowaniami za poniesione przez niego straty⁴⁰. Od połowy 1494 roku w skład dworu oprócz Mikołaja wchodził Hieronim Piotrowski, który był jego młodszym bratem lub synem⁴¹. Dopiero w czasie służby za panowania następcy Jana Olbrachta, w 1504 roku Mikołaj Piotrowski doznał awansu na urząd podstolego nadwornego⁴². Po śmierci króla Aleksandra Jagiellończyka kontynuował służbę na dworze królewskim Zygmunta I, który w 1518 roku powierzył mu funkcję ochmistrza dworu swej najstarszej córki Jadwigi. Mikołaj Piotrowski kierował dworem królowy aż do czasu jej wyjazdu z Polski po ślubie z Joachimem II Hohenzollernem w 1535 roku⁴³. Pochodzenia Piotrowskiego nie udało się jednoznacznie ustalić.

Pokojowcem Kazimierza Jagiellończyka w latach 1485—1487 był też Piotr Siedlecki, oddelegowany na dwór Jana Olbrachta w 1487 roku z poczem złożonym z 3 koni⁴⁴. Był on Grzymalitą, pochodzącym z Siedlca w ziemi poznańskiej. Od 1493 roku pełnił funkcję komandora domu joannitów pod Poznaniem⁴⁵. Objął ją podczas pobytu Jana Olbrachta w Poznaniu, gdzie władca przebywał od marca do grudnia 1493 roku⁴⁶. Piotr należał do grona osób znajdujących się na co dzień w najbliższym otoczeniu Jana Olbrachta. Zajmował się przede wszystkim uzupełnianiem królewskiej garderoby, a nawet pożyczął

³⁸ MRPS, T. 2, nr 1230.

³⁹ Rw 2, k. 120v; *Liber quitantiarum...*, s. 2, 4, 24, 80, 92, 103, 107, 108, 153, 196. W dwóch pierwszych zapisach Mikołaj Piotrowski został określony jako *cubicularius domini secundogeniti*, co wskazuje, że pełnił on funkcję pokojowca królewicza Kazimierza, a nie, jak podano w załączonym do wydania źródła indeksie urzędów i godności, pokojowca Jana Olbrachta. Zapisy te pochodzą z lutego 1484 r.

⁴⁰ Rk 28, k. 214v; Rw 2, k. 120v.

⁴¹ Rk 26, k. 99; Rk 28, k. 106; Rw 2, k. 140v.

⁴² J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 289, 358.

⁴³ A. GŁADYSZ: *Służba wojskowa dworzan Zygmunta I Starego*. Lublin 2014 s. 432 (mps rozprawy doktorskiej w Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie); J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 289, 358.

⁴⁴ Rw 2, k. 118; *Liber quitantiarum...*, s. 24, 75, 137, 138.

⁴⁵ T. JUREK: *Siedlec*. W: *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu* (dalej: SHGP). Cz. 4, z. 2. Poznań 2003, s. 362.

⁴⁶ F. PAPÉE: *Jan Olbracht...*, s. 237.

władcy nieduże kwoty na niektóre wydatki. Na dworze przebywał do końca 1496 roku⁴⁷. Później wziął udział w wyprawie mołdawskiej w 1497 roku, w której najprawdopodobniej zginął⁴⁸. Uczestnikiem tej wyprawy był też brat Piotra, Mikołaj Siedlecki (zm. przed 1524), przyjęty w szeregi dworzan królewskich po koronacji Jana Olbrachta⁴⁹. Funkcję tę sprawował również za panowania Aleksandra Jagiellończyka oraz Zygmunta I⁵⁰.

Z dworu Kazimierza Jagiellończyka na dwór Jana Olbrachta w 1487 roku odesłano także Jana Guta (zm. po 1505), który od 1478 roku pełnił funkcję pokojowca królewskiego⁵¹. Do grona dworzan królewicza dołączył on wraz ze swym bratem Grotem Gutem (zm. po 1523), z pocztami liczącymi po 2 konie⁵². Bracia Gutowie, pochodzący z Pliszczyna w ziemi lubelskiej, pozostawali w służbie na dworze następcy Kazimierza Jagiellończyka do 1501 roku⁵³. Jana nazywano wówczas Gutem Piernym⁵⁴. Występował on również jako *piperarius regius*⁵⁵. Być może ta specjalna funkcja wiązała się z nadzorowaniem podawania owej przyprawy na stół królewski. Po śmierci Jana Olbrachta bracia Gutowie służyli na dworze Aleksandra Jagiellończyka⁵⁶. Jan w 1504 roku pełnił obowiązki szafarza nadwornego, który czuwał nad zapewnieniem aprowizacji stołu monarszego. Grot Gut pozostawał w szeregach dworzan królewskich do 1521 roku, następnie otrzymał w 1523 roku od Zygmunta I nominację na urząd kuchmistrza królowej Jadwigi⁵⁷.

Mikołaj Cikowski z Mikłuszowic (zm. 1535) w 1487 roku u boku Jana Olbrachta zapoczątkował swą karierę z pocztem liczącym 6 koni⁵⁸. Na dworze królewskim następcy Kazimierza Jagiellończyka od 1495 roku był członkiem i podczaszym nadwornym⁵⁹. Otrzymał wówczas również urząd

⁴⁷ Rk 20, s. 3, 10, k. 14v, 17, 18v, 28v, 29, 33v, 41, 43v, 49, 52v, 84v, 87v, 98; Rk 22, k. 5, 8v, 21v, 28, 34v, 38, 39v, 53v, 56, 64, 65, 66v, 79, 82v; Rw 2, k. 118.

⁴⁸ T. JUREK: *Siedlec...*, s. 362, 365 (przyp. 6).

⁴⁹ Rw 2, k. 129.

⁵⁰ A. GĄSIOROWSKI: *Siedlecki Mikołaj (zm. przed 1524)*. W: PSB, T. 36, s. 553—554; J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 365.

⁵¹ Rw 2, k. 121, 121v; *Liber quitantiarum...*, s. 53; *Rachunki królewskie...*, s. 226, 253, 259, 263.

⁵² Rw 2, k. 122, 122v.

⁵³ Rk 28, k. 18v. Zob. *Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego w średniowieczu*. Oprac. S. KURAŚ. Warszawa 1983, s. 182—183.

⁵⁴ Rk 20, k. 28, 56, 84, 96v, 111; Rk 22, k. 21v, 49, 53v, 58v, 60, 64, 66v, 72v, 78v, 99, 100v; Rk 24, k. 3, 33v; 39v; Rk 28, k. 18v; Rw 2, k. 121, 121v; Rw 3, k. 15.

⁵⁵ MRPS, T. 2, nr 792.

⁵⁶ J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 290, 334.

⁵⁷ A. GŁADYSZ: *Służba wojskowa...*, s. 372; J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 334; *Urzednicy województwa lubelskiego XVI—XVIII wieku. Spisy*. Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1991, s. 59.

⁵⁸ Rw 2, k. 117; M. WOŁSKI: *Mikłuszowice*. W: SHGKr, Cz. 4, z. 3, s. 460—463.

⁵⁹ UrzCentr, s. 102.

burgrabiego zamku krakowskiego, który sprawował do 1500 roku⁶⁰. Aleksander Jagiellończyk po objęciu tronu powierzył mu w 1501 roku urząd miecznika koronnego, w którego posiadaniu był do 1515 roku⁶¹. Na dworze Jana Olbrachta na krótko przed śmiercią władcy w 1501 roku pojawił się też brat Mikołaja Stanisław Cikowski (zm. po 1513), który pełnił funkcję pokojowca królewskiego⁶².

Nieznany z imienia Dąbrowski, który znalazł się u boku Jana Olbrachta w 1488 roku, został w następnych latach jednym z najbardziej zaufanych pokojowców następcy tronu⁶³. Zajmował się on m.in. zakupem dla króla wina, które spożywał on w dużych ilościach⁶⁴. Pokojowiec Dąbrowski zniknął z dworu w 1497 roku. Być może nie wrócił z wyprawy mołdawskiej. Takie samo nazwisko nosiło dwóch innych dworzan królewskich Jana Olbrachta. W latach 1496—1500 do grona dostojników, którzy pozostawali w służbie dworskiej, należał kasztelan chełmiński Jan Dąbrowski (zm. po 1513), obecny później także wśród dworzan króla Aleksandra⁶⁵. Przed wyprawą mołdawską w 1497 roku w skład dworu wszedł również nieznaną bliżej Stanisław Dąbrowski, który służył do 1500 roku⁶⁶. Prawdopodobnie był on spokrewniony ze wspomnianym Janem Dąbrowskim.

Lipnicki, który pojawił się na dworze Jana Olbrachta w 1489 roku, we wcześniejszych latach zapewne pełnił funkcję pokojowca królewiczów⁶⁷. Chodziło prawdopodobnie o Marcina Lipnickiego, od 1485 roku pokojowca Kazimierza Jagiellończyka, który z kolei miał jeszcze dwóch innych pokojowców o tym samym nazwisku: Jana i Andrzeja⁶⁸. U boku Jana Olbrachta Lipnicki służył do czasu wyprawy mołdawskiej w 1497 roku⁶⁹. Następną wzmianka o jego obecności na dworze Jana Olbrachta pojawiła się dopiero w 1500 roku⁷⁰.

⁶⁰ *Burgrabiowie zamku krakowskiego XII—XV wieku. Spisy*. Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1999, s. 59.

⁶¹ UrzCentr, s. 90.

⁶² Rk 28, k. 150v. Zob. Z. LESZCZYŃSKA-SKRĘTOWA: *Lipowica*. W: SHGKr, Cz. 3, z. 3, s. 669; M. WOLSKI: *Mikluszwice...*, s. 462—463.

⁶³ Rw 2, k. 127.

⁶⁴ Rk 20, s. 19, 20, k. 25, 67v, 96, 113v; Rk 22, k. 24v, 48v, 50, 54v, 59, 60, 64v, 85v, 98; Rw 2, k. 127; Rw 3, k. 7, 12v; Rp 1, k. 40.

⁶⁵ Rk 310, k. 21v; Rw 2, k. 103v; Rw 4, k. 126. Zob. B. MOŻEJKO: *Czynsz gdański w polityce Kazimierza Jagiellończyka i jego synów (1468—1516)*. Gdańsk 2004, s. 99; J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 327; *Urzednicy Prus Królewskich XV—XVIII wieku. Spisy*. Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1990, s. 51, 53—54, 76.

⁶⁶ Rk 310, k. 23; Rw 2, k. 177v; Rw 4, k. 92v; Rp 1, k. 141v; Rp 3, k. 19v.

⁶⁷ Rw 2, k. 123; *Rachunki królewskie...*, s. 265, 283.

⁶⁸ *Liber quitantiarum...*, s. 22, 79, 142, 188, 195.

⁶⁹ Rk 20, k. 26, 55, 96v, 114v; Rk 22, k. 21, 41v, 47v, 53v, 58v, 60v, 61v, 64, 66v, 72, 74v, 101; Rw 2, k. 123.

⁷⁰ Rw 4, k. 133v.

Przypuszczalnie znów chodziło o Marcina Lipnickiego, który w 1505 roku sprawował obowiązki pokojowca Aleksandra Jagiellończyka⁷¹. Do grona osób pełniących tę funkcję należał wówczas także Feliks Lipnicki⁷². W czerwcu 1502 roku jeden z Lipnickich, być może Marcin, pojawił się na dworze królewicza Zygmunta w Głogowie, gdzie został wysłany jako poseł z listami królewskimi⁷³. W następnych miesiącach 1502 roku ów Lipnicki przebywał na dworze Zygmunta, być może przejazdem albo jako pokojowiec królewicza, kursując z poselstwami do Władysława Jagiellończyka⁷⁴. Jeden z Lipnickich wchodził również w skład dworu królewicza Zygmunta w latach 1504—1505⁷⁵.

Mikołaj Chrzastowski nazywany Gniewoszem, obecny wśród dworzan Jana Olbrachta od 1489 roku, był synem kasztelana chełmskiego Mikołaja Chrzastowskiego (zm. 1483), który sprawował w 1460 roku urząd krajczego królowej Elżbiety Rakuszanek⁷⁶. Ojciec wysłał go w 1482 roku na służbę do księcia saskiego Alberta z listem polecającym królowej⁷⁷. Po powrocie Gniewosz w 1485 roku został pokojowcem Kazimierza Jagiellończyka⁷⁸. Wówczas pierwsze kroki w służbie dworskiej stawiał też jego brat Florian, który w 1487 roku sprawował obowiązki pokojowca królewiczów⁷⁹. Po objęciu tronu przez Jana Olbrachta na jego dworze oprócz Mikołaja, który należał do grona pokojowców władcy, znalazł się także jego drugi brat, Jan Chrzastowski (zm. 1518), który został pisarzem w kancelarii królewskiej⁸⁰. Florian Chrzastowski był zapewne tożsamy z dworzaninem królewskim Olbrachta określanym mianem Tworzjan, który posiadał poczet złożony aż z 10 koni. Przebywał on na dworze od października 1492 roku do stycznia 1495 roku⁸¹. Mikołaj Gniewosz Chrzastowski oraz jego brat Jan służyli na dworze Olbrachta do końca jego panowania, a następnie kontynuowali swe kariery u boku króla Aleksandra Jagiellończyka⁸².

Nie udało się ustalić pochodzenia pokojowca Czeli, związanego z dworem Jana Olbrachta od 1489 do 1495 roku⁸³. Być może był on spokrewniony z Ja-

⁷¹ J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 394.

⁷² Tamże.

⁷³ *Účty dvora prince Zikmunda Jagellonského vévody hlohovského a opavského, nejvyššího hetmana Slezska a Lužic, z let (1493) 1500—1507*. Vyd. P. KOZAK. Praha 2014, s. 197.

⁷⁴ Tamże, s. 227, 230, 249.

⁷⁵ Tamże, s. 399, 439, 450, 476, 485, 493, 506, 508.

⁷⁶ Rv 2, k.124, 124v.

⁷⁷ J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 326.

⁷⁸ *Liber quitantiarum...*, s. 77, 117.

⁷⁹ Tamże, s. 21, 75, 144.

⁸⁰ J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 298; I. SUŁKOWSKA-KURASIOWA: *Polska kancelaria...*, s. 116.

⁸¹ Rk 20, s. 13, k. 32, 73v; Rv 2, k. 91.

⁸² J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 298, 326.

⁸³ Rk 20, s. 5, 25, k. 28v; Rk 22, k. 6, 21, 28, 43, 48v, 53v, 60, 64; Rv 2, k. 125.

kubem Czela z Paniewa, który w 1471 roku brał udział w walkach o koronę węgierską⁸⁴.

Powiększające się stopniowo grono dworzan służących u boku następcy tronu w okresie, gdy sprawował on zarząd nad Rusią, liczące pod koniec 1489 roku 14 osób pełniących funkcje dworskie z pocztami składającymi się łącznie z 65 koni, zostało rozszerzone podczas przygotowań do wyprawy Jana Olbrachta po koronę węgierską w połowie 1490 roku o kolejnych 11 dworzan z 71 końmi. Jazda nadworna polskiego królewicza, z którą udał się on pod koniec czerwca 1490 roku na Węgry, po doliczeniu 30 dodatkowych koni, które zostały przy tej okazji włączone do pocztów osób wchodzących w skład jego dworu, obejmowała 25 dworzan służących w 136 koni.

W wyprawie węgierskiej w 1490 roku wziął udział z dwunastokonnym pocztem książę Michał Ostrogski (zm. po 1501), zaprzyjaźniony z następcą tronu polskiego w czasie, gdy kierował on obroną ziem ruskich⁸⁵. Po koronacji Jana Olbrachta brat hetmana wielkiego litewskiego Konstantego Ostrońskiego (zm. 1530) został członkiem jego dworu królewskiego⁸⁶. W szeregach dworzan królewskich książę Michał Ostrogski służył do końca jego panowania⁸⁷.

W 1490 roku służbę na dworze następcy Kazimierza Jagiellończyka z pocztem złożonym z 12 koni podjął nieznany z imienia Goławiński (zm. po 1509), wywodzący się z Goławina w ziemi zakroczymskiej na Mazowszu. Pozostawał on w gronie dworzan Jana Olbrachta do śmierci władcy w 1501 roku⁸⁸. U jego boku karierę dworską rozpoczął w 1494 roku syn Bernard (zm. po 1514) zwany Goławińskim młodszym, który następnie wraz z ojcem wszedł w skład dworu króla Aleksandra Jagiellończyka⁸⁹. Bernard Goławiński młodszy w latach 1507–1510 kontynuował służbę jako dworzanin królewski Zygmunta I⁹⁰.

Do dworzan Jana Olbrachta przed wyprawą na Węgry w 1490 roku dołączył niejaki Shinek z pocztem złożonym z 12 koni, przebywający u boku następcy Kazimierza Jagiellończyka do września 1495 roku⁹¹. Prawdopodobnie chodziło o przedstawiciela rodziny Spinków, który w 1477 roku

⁸⁴ *Rachunki królewskie...*, s. 203–204.

⁸⁵ Rw 2, k. 17. Zob. J. WYROZUMSKI: *Ostrogski Michał książę (zm. 1501)*. W: PSB, T. 24, s. 496.

⁸⁶ Fryderyk Papée za Antonim Prochaską, m.in. na podstawie listu króla do księcia Aleksandra z 13 listopada 1493 r., przyjął, że przedstawicielem rodu Ostrońskich zasłużonym dla Jana Olbrachta był książę Konstanty, który jest bardziej znany od jego brata Michała. Zob. *Archiwum książąt Sanguszków w Sławucie*. T. 2. Lwów 1888, s. 249; F. PAPÉE: *Jan Olbracht...*, s. 19.

⁸⁷ Rk 20, s. 1; Rk 28, k. 10; Rw 2, k. 17.

⁸⁸ Rk 2, k. 33; Rk 28, k. 35. Zob. J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 333.

⁸⁹ Rk 2, k. 93v. Zob. J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 333.

⁹⁰ A. GŁADYSZ: *Służba wojskowa...*, s. 369.

⁹¹ Rk 2, k. 39.

pełnił funkcję dworzanina królewiczów⁹². Przepuszczalnie był to Stanisław Spinek z Będkowa (zm. 1531), późniejszy dworzanin króla Zygmunta I w 1509 roku⁹³.

Kariery u boku Jana Olbrachta od 1490 roku szukał brat Mikołaja Naramowskiego (zm. 1504) Jan, który uczestniczył w wyprawie po koronę węgierską z poczem złożonym z 10 koni⁹⁴. Brał on m.in. udział w poselstwie na Węgry w czasie elekcji następcy tronu polskiego w 1492 roku, z którym wysłano wówczas marszałka⁹⁵. Zapewne chodziło o Zawiszę Różę z Borzyszowic, który mógł pełnić funkcję marszałka dworu królewicza⁹⁶. Po koronacji Jana Olbrachta w skład jego dworu królewskiego wszedł też Mikołaj Naramowski, który w latach 1476—1483 służył na dworze Władysława Jagiellończyka w Pradze⁹⁷. Jan Naramowski figurował na liście dworzan królewskich do 1495 roku⁹⁸.

U schyłku swej kariery w wyprawie węgierskiej w 1490 roku z siedmiokonnym poczem udział wziął kasztelan biechowski i sędzia kaliski Jan Sepieński (zm. 1494), związany z dworem królewskim od 1461 roku, po śmierci Mikołaja Róży z Borzyszowic piastujący w latach 1479—1483 godność ochmistrza królowej Elżbiety Rakuszanki⁹⁹. Sepieński przebywał na dworze następcy Kazimierza Jagiellończyka do swej bezpotomnej śmierci w 1494 roku¹⁰⁰.

W 1490 roku do grona pokojowców Jana Olbrachta dołączył Mikołaj Machowski (zm. po 1518)¹⁰¹. Był on synem Stanisława Machowskiego z Machowa (zm. 1498), wojskiego sandomierskiego, wieloletniego pokojowca królowej Elżbiety oraz jej kuchmistrza (1493—1498)¹⁰². Mikołaj służył na dworze królewskim do 1495 roku¹⁰³. W kolejnych latach został dworzaninem królowej Elżbiety, a następnie do 1505 roku pełnił funkcję jej krajczego¹⁰⁴.

⁹² *Rachunki królewskie...*, s. 196, 208.

⁹³ A. GŁADYSZ: *Służba wojskowa...*, s. 479.

⁹⁴ Rw 2, k. 36. Zob. D. PIWOWARCZYK: *Mikołaj Naramowski (1450—1504) — mieszczanin, szlachcic, dyplomata*. RHer 2009, T. 7, s. 44—46.

⁹⁵ Rw 2, k. 36.

⁹⁶ Rk 20, s. 3.

⁹⁷ MRPS, T. 2, nr 13, 93; T. 3, Suppl. nr 233; T. 4, Suppl. nr 1152. Zob. A. GĄSIOROWSKI: *Naramowski Mikołaj (zm. 1504)*. W: PSB, T. 22, s. 529; D. PIWOWARCZYK: *Mikołaj Naramowski...*, s. 44—46.

⁹⁸ Rk 20, s. 15, k. 44, 89v, 95, 114v; Rk 22, k. 27v, 44v, 52, 61; Rw 2, k. 36.

⁹⁹ Rw 2, k. 30. Zob. T. JUREK: *Sepieński Jan h. Nowina (zm. 1494)*. W: PSB, T. 36, s. 280—282; TENŻE: *Sepno*. W: SHGP, Cz. 4, z. 2, s. 329—335.

¹⁰⁰ Rk 22, k. 25; Rw 2, k. 30.

¹⁰¹ Rw 2, k. 133.

¹⁰² P. GĄSIOROWSKA: *Stanisław Machowski z Machowa i Nizin h. Awdaniec (zm. 1498)*. W: PSB, T. 42, s. 52—53; T. ROMBEK: *Rotacje na wybranych urządach...*, s. 315.

¹⁰³ Rk 20, s. 19, k. 54, 96v, 113v; Rk 22, k. 11, 26v, 48v, 53v, 60, 66v; Rw 2, k. 133.

¹⁰⁴ P. GĄSIOROWSKA: *Stanisław Machowski...*, s. 53.

O pozostałych osobach, które pojawiły się na dworze następcy tronu w 1490 roku, niewiele wiadomo. Nieznany bliżej Kruszwicki, który dołączył z pocztem złożonym z 6 koni, pełnił funkcję pokojowca do 1495 roku¹⁰⁵. Zdzimierski, posiadający początkowo w służbie 3 konie, pozostawał na dworze Jana Olbrachta do 1495 roku¹⁰⁶. Skrobaczowski, przyjęty do służby z 2 końmi, wchodził następnie w skład dworu królewskiego do 1498 roku¹⁰⁷. Podobnie Tagoborski, który rozpoczął służbę w 1490 roku z 3 końmi, przebywał na dworze Jana Olbrachta do roku 1499¹⁰⁸. Z czasem figurował jako Tagoborski senior, co wskazywałoby na obecność w gronie pokojowców także młodszego członka jego rodziny¹⁰⁹. Przypuszczalnie chodziło o Mikołaja Tęgoborskiego (zm. przed 1517) oraz jego syna Jakuba¹¹⁰. Żuliński natomiast, który służył jako pokojowiec na dworze Jana Olbrachta w latach 1490—1494, mógł pochodzić z Żulina w ziemi chełmskiej¹¹¹.

Przed kolejną wyprawą na Węgry, którą Jan Olbracht podjął w 1491 roku, do grona jego dworzan dołączyło czterech synów wojewody ruskiego Stanisława z Chodcza (zm. 1474), którego ojcem był sprawujący w latach 1436—1444 urząd podskarbiego Królestwa Polskiego Andrzej Miłośnik z Lubina¹¹². Z osiemnastokonnym pocztem wziął w tej wyprawie udział Jan Chodecki (zm. 1497), wcześniej, od 1485 roku, będący wraz z braćmi Mikołajem (zm. 1491) oraz Stanisławem (zm. 1529) w gronie dworzan królewskich¹¹³. Po koronacji następcy Kazimierza Jagiellończyka służył on na jego dworze do czasu wyprawy mołdawskiej w 1497 roku, w której zginął. Piotr Chodecki (zm. po 1508) rozpoczął służbę u boku Jana Olbrachta w 1491 roku, z pocztem liczącym 12 koni¹¹⁴. W skład dworu następcy tronu weszli wówczas też Otto (zm. 1534) i Rafał (zm. po 1506) Chodeccy, ze wspólnym pocztem złożonym z 12 koni¹¹⁵. Po śmierci Jana Chodeckiego jego młodsi bracia kontynuowali służbę w szeregach dworzan konnych Jana Olbrachta¹¹⁶. Później znaleźli się na dworze Aleksandra Jagiellończyka, gdzie Piotr Chodecki zo-

¹⁰⁵ Rw 2, k. 132.

¹⁰⁶ Tamże, k. 129.

¹⁰⁷ Tamże, k. 139.

¹⁰⁸ Tamże, k. 138.

¹⁰⁹ Rk 24, k. 7, 33v, 38.

¹¹⁰ Zob. J. KURTYKA: *Laskowa*. W: SHGKr, Cz. 3, z. 2, s. 440.

¹¹¹ Rw 2, k. 130. Zob. W. CZARNECKI: *Szlachta ziemi chełmskiej...*, s. 348—359.

¹¹² Rw 2, k. 5, 6, 8. Zob. W. POCIECHA: *Chodecki Stanisław, h. Powąła (†1474)*. W: PSB, T. 3, s. 351—352; S. SZYBKOWSKI: *Pochodzenie Choteckich herbu Ogon oraz ich związki rodzinne z Umieńskimi i Lubińskimi*. W: „Średniowiecze Polskie i Powszechne”. T. 8 (12). Red. J. SPERKA, B. CZWOJDRAK. Katowice 2016, s. 241, 256.

¹¹³ Rw 2, k. 5; *Liber quitantiarum...*, s. 59, 61, 80, 150.

¹¹⁴ Rw 2, k. 6, 6v.

¹¹⁵ Tamże, k. 8, 8v.

¹¹⁶ Rk 26, k. 129v; Rw 4, k. 128v.

stał rotmistrzem królewskim, Rafałowi zaś powierzono w 1505 roku pełnienie obowiązków szafarza nadwornego¹¹⁷. Otto Chodecki w następnych latach porzucił dalszą karierę dworską na rzecz otrzymywanych urzędów ziemskich¹¹⁸.

Z dworem królewskim Jana Olbrachta związany był także Stanisław Chodecki, który podobnie jak Jan Chodecki rozpoczynał swą służbę od sprawowania obowiązków dworzanina Kazimierza Jagiellończyka¹¹⁹. Stanisław z Chodcza od 1492 roku pełnił funkcję hetmana ziem ruskich i dowodził obroną potoczna Rusi¹²⁰. Był on jednym z najbliższych współpracowników Jana Olbrachta, a następnie Aleksandra Jagiellończyka. W 1505 roku otrzymał marszałkostwo koronne, które piastował do swej śmierci w 1529 roku¹²¹.

U boku Jana Olbrachta w 1491 roku wraz z Chodeckimi pojawił się z dwunastokonnym poczem Andrzej Kościelecki (zm. 1515), syn wojewody inowrocławskiego Jana Kościeleckiego, będącego w młodości dworzaninem Władysława Warneńczyka¹²². Po koronacji następcy tronu wszedł on w skład jego dworu monarszego, gdzie służył wraz ze swym stryjcznym bratem Mikołajem Kościeleckim (zm. 1518), który w latach 1485—1504 należał do grona sekretarzy królewskich, a następnie został biskupem chełmskim¹²³. Mikołaj

¹¹⁷ J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 51, 289—290, 325; UrzRus, s. 43, 67, 68; A. GŁADYSZ: *Służba wojskowa...*, s. 352.

¹¹⁸ W. POCIECHA: *Chodecki Otto, h. Powąła (†1534)*. W: PSB, T. 3, s. 350—351; J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 324—325; *Urzędnicy województwa białskiego i ziemi chełmskiej XIV—XVIII wieku. Spisy*. Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1992, s. 138; UrzPod, s. 144; UrzRus, s. 67—68, 116, 151, 159—160; *Urzędnicy województwa sandomierskiego XVI—XVIII wieku. Spisy*. Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1993, s. 123.

¹¹⁹ *Liber quitantiarum...*, s. 59, 80; Rk 20, k. 15v, 45, 85, 86; Rk 22, k. 76, 81, 84, 88; Rk 24, k. 12v; Rw 4, k. 130v.

¹²⁰ Zob. A. BOŁDYREW: *Piechota zaciężna w Polsce w pierwszej połowie XVI wieku*. Warszawa 2011, s. 48.

¹²¹ W. POCIECHA: *Chodecki Stanisław, h. Powąła (†1529)*. W: PSB, T. 3, s. 352—354; J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 286, 325; *Urzędnicy województwa białskiego...*, s. 138; UrzCentr, s. 79; UrzRus, s. 67, 97, 116, 151.

¹²² Rk 2, k. 9. Zob. A. SWIEŻAWSKI: *Kościelecki Andrzej z Kościelca h. Ogończyk (ok. 1455—1515)*. W: PSB, T. 14, s. 398—400; S. SZYBKOWSKI: *Król Jan Olbracht wobec możliwości władztwa ziem środkowopolskich*. W: *Jagiellonowie i ich świat. Dynastia królewska w drugiej połowie XV i w XVI wieku*. Red. B. CZWOJDRAK, J. SPERKA, P. WĘCOWSKI. Kraków 2016, s. 317—320; S. SZYBKOWSKI: *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370—1501)*. Gdańsk 2006, s. 559; Z. ZYGLEWSKI: *Późnośredniowieczne urzędy i urzędnicy w powiecie bydgoskim. Urzędnicy ziemscy — starostowie — burgrabiowie*. W: *Bydgoszcz jako ośrodek administracyjny na przestrzeni wieków. Zbiór studiów*. Red. Z. BIEGAŃSKI, W. JASTRZĘBSKI. Bydgoszcz 1998, s. 51, 54—56.

¹²³ W. CHORAŻYCZEWSKI: *Przemiany organizacyjne polskiej kancelarii królewskiej u progu czasów nowożytnych*. Toruń 2007, s. 258; P. DEMBIŃSKI: *Poznańska kapituła katedralna schyłku wieków średnich. Studium prozopograficzne 1428—1500*. Poznań 2012, s. 551—553; J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 294—295; I. SUŁKOWSKA-KURASIOWA: *Polska kance-*

Kościelecki niejednokrotnie uczestniczył w prowadzeniu rozliczeń należności za służbę wypłacanych dla członków dworu, do czego mógł przysposobić również Andrzeja, który w ostatnich latach panowania Jana Olbrachta przejął prowadzenie rejestrów dworzan od podskarbiego Jakuba Szydłowieckiego¹²⁴. W 1498 roku Andrzej Kościelecki udał się wraz z królewiczem Zygmuntem do Budy, skąd po kilku miesiącach powrócił do Polski¹²⁵. W czasie podróży władcy do Torunia w 1501 roku do grona dworzan królewskich dołączył z dwunastokonnym poczem brat Andrzeja, kasztelan inowrocławski Stanisław Kościelecki (zm. 1534)¹²⁶. Po śmierci Jana Olbrachta Andrzej Kościelecki został jednym z najbliższych współpracowników Aleksandra Jagiellończyka, a następnie Zygmunta I. W 1510 roku objął podskarbiostwo koronne, które w jego rękach pozostawało do 1515 roku¹²⁷.

Wśród członków dworu Jana Olbrachta, którzy po klęsce na Węgrzech w styczniu 1492 roku powrócili do Polski ze swymi zdziesiątkowanymi pocztami, znajdował się burgrabia krakowski Zygmunt Stosz (zm. 1525), syn Jirika Stosza z Albrechtic, który kontynuował rozpoczętą przez ojca karierę na dworze królewskim Kazimierza Jagiellończyka¹²⁸. Stosz należał do grona dworzan Jana Olbrachta z poczem liczącym 12 koni. Do 1496 roku pojawiał się na dworze sporadycznie, z racji sprawowania innych obowiązków¹²⁹. Po śmierci

laria..., s. 133; A. SWIEŻAWSKI: *Kościelecki Mikołaj ze Skępego (Skąpego) h. Ogończyk (ok. 1450—1518)*. W: PSB, T. 14, s. 414—415; S. SZYBKOWSKI: *Król Jan Olbracht...*, s. 317, 320—321; S. SZYBKOWSKI: *Kujawska szlachta...*, s. 628—629; Z. ZYGLEWSKI: *Późnośredniowieczne urzędy...*, s. 52.

¹²⁴ Rk 20, k. 49, 94v; Rk 22, k. 52, 100; Rk 28, k. 20v; Rw 2, k. 10; Rw 3, k. 14v. Spod ręki Andrzeja Kościeleckiego wyszły trzy rejestry dworzan Jana Olbrachta z lat 1499—1501. Pierwszy to rejestr dworzan służących na Rusi w okresie od maja 1499 do grudnia 1500 r., który zachował się w dziale Rachunki z przychodów i wydatków na potrzeby wojska (księga 4): AGAD, ASK oddz. 86, sygn. 4. Niemal w tym samym czasie Kościelecki zaczął także prowadzić rejestr dworzan królewskich pozostających w służbie nadwornej od sierpnia 1499 do listopada 1500 r. Księga ta, podobnie jak kolejny spisany przez Kościeleckiego rejestr dworzan, znajduje się w dziale Rachunki Królewskie (księgi 26 i 28). W księdze 28 znajduje się rejestr dworzan z okresu od grudnia 1500 do czerwca 1501 r.: AGAD, ASK oddz. 1, sygn. 26, 28.

¹²⁵ *Účty dvora...*, s. LX.

¹²⁶ Rk 28, k. 207v; Rp 4, k. 3. Zob. A. SWIEŻAWSKI: *Kościelecki Stanisław z Kościelca h. Ogończyk (ok. 1460—1534)*. W: PSB, T. 14, s. 417—419; S. SZYBKOWSKI: *Król Jan Olbracht...*, s. 312; S. SZYBKOWSKI: *Kujawska szlachta...*, s. 684—685; *Urzędnicy kujawscy i dobrzyńscy XVI—XVIII wieku. Spisy*. Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1990, s. 133, 172; *Urzędnicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI—XVIII wieku. Spisy*. Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1993, s. 176; *Urzędnicy wielkopolscy XVI—XVIII wieku. Spisy*. Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1987, s. 81, 144.

¹²⁷ A. SWIEŻAWSKI: *Kościelecki Andrzej...*, s. 398—400.

¹²⁸ Rw 2, k. 25. Zob. W. BUKOWSKI: *Stosz Zygmunt z Kounic i Olbrachcic, h. Łękna (zm. 1525)*. W: PSB, T. 44, s. 145—147; *Burgrabiowie...*, s. 57—58.

¹²⁹ Rk 20, s. 21, k. 49, 109v; Rk 22, k. 8v, 32v, 81v; Rw 2, k. 25.

władcy Zygmunt Stosz służył na dworze jego następcy oraz sprawował funkcję rotmistrza królewskiego¹³⁰.

Uczestnikiem drugiej wyprawy Jana Olbrachta na Węgry zapewne był też Hieronim Dunin, syn wojewody brzeskiego Piotra Dunina z Prawkowic (zm. 1484), marszałka dworu Kazimierza Jagiellończyka w latach 1457—1463¹³¹. Przy pierwszej wypłacie wynagrodzenia za służbę w lutym 1492 roku jego poczet — być może w wyniku poniesionych strat — liczył 6 koni, natomiast kilka miesięcy później, w połowie sierpnia 1492 roku, Hieronim otrzymał zapłatę za 12 koni¹³². Po koronacji Jana Olbrachta służył on na dworze królewskim z poczem dziesięciokonnym do czasu udziału w wyprawie mołdawskiej w 1497 roku¹³³. Najprawdopodobniej wojewodzie zginął w czasie odwrotu w lasach bukowińskich.

Wśród dworzan obecnych u boku następcy tronu w lutym 1492 roku znajdował się Stanisław Szafraniec (zm. 1525), syn Piotra (IV) Szafranca z Pieskowej Skąły (zm. 1456), podkomorzego krakowskiego¹³⁴. Jego poczet po powrocie z wyprawy węgierskiej liczył 6 koni, w sierpniu 1492 roku zaś posiadał on poczet dwunastokonny¹³⁵. Stanisław sprawował funkcję dworzanina do końca panowania Jana Olbrachta¹³⁶. Od 1493 roku na dworze królewskim służył też jego brat Piotr (VI) Szafraniec (zm. 1508)¹³⁷. Szafrancowie zaliczani byli do kręgu bliskich współpracowników następcy Kazimierza Jagiellończyka, o czym świadczą m.in. zapisy dotyczące rozdawania luksusowych tkanin i futer członkom dworu, wśród których figurowali wraz z najważniejszymi urzędnikami królewskimi¹³⁸. Po śmierci Jana Olbrachta Stanisław Szafraniec w 1502 roku został podkomorzym Aleksandra Jagiellończyka. Urząd podkomorzego królewskiego znajdował się w jego rękach do 1510 roku¹³⁹.

Jako dworzanie Jana Olbrachta w lutym 1492 roku służyli też: Benedykt Czekiel pochodzący z Węgier, Erazm Krejdlar, Irzykowski, Jakub Rożnowski oraz Janusz Siemiechowski, którzy następnie weszli w skład dworu królewskiego. Benedykt Czekiel, obecny w gronie dworzan królewskich do 1501

¹³⁰ W. BUKOWSKI: *Stosz Zygmunt...*, s. 145—147; J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 371.

¹³¹ Zob. J. SZYBKOWSKI: *Kujawska szlachta...*, s. 664—666.

¹³² Rw 2, k. 12.

¹³³ Rk 20, k. 97, 110, 242v; Rk 22, k. 11, 47, 49v, 52, 60v, 63, 78v; Rw 2, k. 12, 12v.

¹³⁴ Zob. J. SPERKA: *Szafraniec Stanisław z Pieskowej Skąły h. Starykoń (zm. 1525)*. W: PSB, T. 46, s. 468—471; TENŻE: *Szafrancowie herbu Stary Koń. Z dziejów kariery i awansu w późnośredniowiecznej Polsce*. Katowice 2001, s. 407, 473.

¹³⁵ Rw 2, k. 13.

¹³⁶ Rw 4, k. 135v.

¹³⁷ Rw 2, k. 14; Rw 4, k. 57v, 67v, 136v. Zob. J. SPERKA: *Szafrancowie...*, s. 407.

¹³⁸ Rk 20, k. 146v, 242v, 265.

¹³⁹ J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 288; J. SPERKA: *Szafraniec Stanisław...*, s. 468—471.

roku, był zapewne spokrewniony z jednym z rotmistrzów zatrudnianych przez Kazimierza Jagiellończyka w 1472 roku¹⁴⁰. Do służby wojskowej za panowania Jana Olbrachta z sześciokonnym poczem został przyjęty Kasper Czekiel, będący prawdopodobnie bratem Benedykta¹⁴¹. Erazm Krejdlar (zm. 1504), który był synem Mikołaja Krejdlara (zm. 1477), rajcy i burmistrza krakowskiego, jednego z najbogatszych mieszczan Krakowa, przebywał na dworze następcy Kazimierza Jagiellończyka do 1496 roku¹⁴². Później, w latach 1501—1503, należał do grona dworzan królewskich Aleksandra Jagiellończyka¹⁴³. Nieznany bliżej Irzykowski, prawdopodobnie szlachcic herbu Ostoja, pochodzący z Jerzykowa w ziemi gnieźnieńskiej, znajdował się na dworze Jana Olbrachta do czasu udziału w wyprawie mołdawskiej w 1497 roku¹⁴⁴. Jakub Rożnowski z Rosnowa (zm. 1526) w służbie dworskiej pozostawał do 1496 roku, a następnie w latach 1501—1506 był dworzaninem Aleksandra Jagiellończyka¹⁴⁵. W kolejnych latach pełnił funkcję rotmistrza królewskiego, aż do swej śmierci w 1525 roku¹⁴⁶. Janusz Siemiechowski wchodził w skład dworu do końca panowania Jana Olbrachta, po czym kontynuował służbę po przejęciu władzy przez jego następcę — Aleksandra Jagiellończyka¹⁴⁷.

W przeddzień elekcji Jana Olbrachta, która odbyła się 27 sierpnia 1492 roku, do grona jego dworzan zaczęli dołączać synowie wysokich dostojników koronnych, którzy popierali objęcie przez niego tronu polskiego. Jednym z nich był Rafał Leszczyński młodszy (zm. 1560), syn marszałka nadwornego Rafała Leszczyńskiego (zm. 1501), obecny na dworze następcy Kazimierza Jagiellończyka od początku sierpnia 1492 do 1494 roku¹⁴⁸. W latach 1498—1506 przebywał on u boku królewicza Zygmunta, a po jego koronacji wszedł w skład jego dworu królewskiego¹⁴⁹. W połowie 1500 roku do grona dworzan

¹⁴⁰ Rw 2, k. 74; Rk 28, k. 163v. Zob. *Rachunki królewskie...*, s. 51, 52, 67.

¹⁴¹ Rp 3, k. 43v. Zob. M. PLEWCZYŃSKI: *W służbie polskiego króla. Z zagadnień struktury narodowościowej Armii Koronnej w latach 1500—1574*. Siedlce 1995, s. 119.

¹⁴² Rw 2, k. 40; Rk 22, k. 86v. Zob. J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 345; M. STARYŃSKI: *Krakowska rada miejska w średniowieczu*. Kraków 2010, s. 89, 94, 282.

¹⁴³ J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 345.

¹⁴⁴ Rw 2, k. 26; Rw 3, k. 6v. Zob. A. BONIECKI: *Herbarz polski*. T. 9. Warszawa 1906, s. 25.

¹⁴⁵ Rw 2, k. 49. Zob. Z.H. NOWAK: *Rożnowski (właściwie Rosnowski) Jakub (zm. 1525/26)*. W: PSB, T. 32, s. 469—471; P. DEMBIŃSKI: *Rosnowo*. W: SHGP. Cz. 4, z. 1. Poznań 2001, s. 154—155; J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 361.

¹⁴⁶ A. BOŁDYREW: *Piechota zaciężna...*, s. 71—73, 76, 77; T. GRABARCZYK: *Piechota zaciężna Królestwa Polskiego XV wieku*. Łódź 2000, s. 72, nr 101; M. LUBCZYŃSKI: *Wykazy posłów sejmowych z lat 1507—1512*. Kw. Hist. 2015, z. 3 (122), s. 521.

¹⁴⁷ Rw 2, k. 146; Rw 4, k. 26. Zob. J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 399.

¹⁴⁸ Rw 2, k. 131. Zob. A. GĄSIOROWSKI: *Leszczyński Rafał h. Wieniawa (zm. 1501)*. W: PSB, T. 17, s. 129—130; S. SZYBKOWSKI: *Król Jan Olbracht...*, s. 315, 316.

¹⁴⁹ *Účty dvora...*, s. LVIII, 19, 28, 41, 45, 51, 66, 69, 93, 100, 103, 106, 112, 113, 119, 122, 123, 129, 144, 145, 158, 160, 167, 172, 183, 205, 206, 209, 219, 241, 248, 272, 293, 308, 316, 320, 356, 361, 376, 403, 422, 443, 449, 450, 470, 497, 503, 527, 542, 566, 567, 573,

Jana Olbrachta dołączył bratanek marszałka Rafała Leszczyńskiego Jan Leszczyński (zm. 1535), który kontynuował służbę na dworze królewskim za panowania Aleksandra Jagiellończyka¹⁵⁰.

Z dwunastokonnym poczem wśród dworzan Jana Olbrachta przed 9 sierpnia 1492 roku pojawił się Jan Aleksander Tarnowski zwany Krakowczykiem (zm. 1497), który był synem Jana Amora Tarnowskiego (zm. 1500), wojewody i kasztelana krakowskiego¹⁵¹. Dzięki postawie Tarnowskich wiadomość o wyborze następcy Kazimierza Jagiellończyka dotarła do Jana Olbrachta w ciągu 30 godzin, po pokonaniu w szybkim tempie trasy z Piotrkowa do Krakowa przez syna Jana Amora¹⁵². Wyczyn przypisany został Janowi Amorowi juniorowi, lecz niewykluczone, że dokonał go Jan Aleksander, będący dworzaninem królewskim. Dobrze zapowiadającą się karierę u boku Jana Olbrachta wojewodzie przypłacił życiem, schwytyany do niewoli podczas wyprawy mołdawskiej w 1497 roku¹⁵³.

W połowie sierpnia 1492 roku do grona dworzan Jana Olbrachta dołączyli Jan, Jakub i Stanisław Chlewiccy¹⁵⁴. Podobnie jak jego współrodowiec Stanisław Szydłowiecki, Dobiesław Chlewicki herbu Odrowąż (zm. przed 1489), kasztelan czechowski, który doczekał się kilku synów, m.in. wspomnianych Jana, Jakuba oraz Stanisława, związał karierę swej rodziny z dworem królewskim¹⁵⁵. Jan Chlewicki (zm. 1511) w 1484 roku został pisarzem królewskim¹⁵⁶. Jednym z synów Dobiesława mógł być Andrzej Chlewicki, który pełnił funkcję pokojowca królewiczów w 1485 roku, a następnie został pokojowcem królewskim¹⁵⁷. Do grona pokojowców króla Kazimierza Jagiellończyka od 1487 roku należał także kolejny z braci — Piotr Chlewicki (zm. 1533), który później pojawił się na dworze królewicza Zygmunta i do 1502 roku pełnił funkcję kuchmistrza¹⁵⁸. Jan Chlewicki, który w latach 1484—1504 piastował stanowi-

584, 587, 591, 593, 607, 611, 618, 625, 633, 648. Zob. A. GŁADYSZ: *Służba wojskowa...*, s. 399.

¹⁵⁰ Rk 26, k. 111v; Rk 28, k. 159v. Zob. W. DWORZACZEK: *Leszczyński Jan h. Wieniawa* (zm. 1535). W: PSB, T. 17, s. 114—115; J. PIETRAS: *Oporowscy herbu Sulima. Kariera rodziny możnowładczej w późnośredniowiecznej Polsce*. Łódź 2013, s. 185, 205; T. JUREK: *Leszno*. W: SHGP. Cz. 2, z. 4. Poznań 1992, s. 581—586; J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 347.

¹⁵¹ Rw 2, k. 4. Zob. W. DWORZACZEK: *Leliwici Tarnowscy: z dziejów możnowładztwa małopolskiego wiek XIV—XV*. Warszawa 1971, s. 216, 218.

¹⁵² F. PAPÉE: *Jan Olbracht...*, s. 38.

¹⁵³ W. DWORZACZEK: *Leliwici...*, s. 216, 218.

¹⁵⁴ Rw 2, k. 45, 47, 48.

¹⁵⁵ J. PIELAS: *Drobna własność szlachecka w rejonie Szydłowca w XVI—XVII wieku*. W: *Z dziejów powiatu szydłowieckiego*. Red. M. PRZENIOSŁO. Szydłowiec 2009, s. 63.

¹⁵⁶ I. SUŁKOWSKA-KURASIOWA: *Polska kancelaria...*, s. 115.

¹⁵⁷ *Liber quitantiarum...*, s. 42, 43, 74, 85, 135.

¹⁵⁸ Tamże, s. 171; *Účty dvora...*, s. LXII, 17—21, 23—25, 27—28, 31, 33, 37—39, 41—44, 48—51, 54—56, 58—61, 63—64, 66—69, 72—84, 86, 89—91, 95—96, 98—101, 103—104, 106—110, 112—116, 120—123, 125, 128—136, 141, 144, 147, 151—152,

ska pisarza królewskiego, zaliczany był do grona dworzan z racji posiadanego do 1497 roku sześciokonnego pocztu¹⁵⁹. Podobnej wielkości pocztu w służbie dworskiej mieli też jego bracia: Jakub, którego losy od 1496 roku nie są znane, oraz Stanisław (zm. 1502), który opuścił dwór królewski po powrocie z wyprawy mołdawskiej w 1497 roku¹⁶⁰. Karierę w gronie dworzan Jana Olbrachta po 1497 roku kontynuował Szymon Chlewicki (zm. 1532), który po śmierci władcy przeniósł się na dwór królewicza Zygmunta, w miejsce swego brata Piotra¹⁶¹. W 1499 roku służbę wojskową podjął też nieznany bliżej Dobiesław Chlewicki, zapewne spokrewniony z braćmi Chlewickimi¹⁶². Po wieloletniej służbie w szeregach dworzan królewskich Zygmunta I Szymon Chlewicki doczekał się w 1525 roku awansu na urząd kuchmistrza nadwornego, który sprawował do swej śmierci w 1532 roku¹⁶³.

Dworzanami Jana Olbrachta w sierpniu 1492 roku, przed jego elekcją, zostało także dwóch dostojników z ziemi dobrzyńskiej. Jednym z nich był Mikołaj Kobieliński (zm. 1509), skarbnik inowrocławski, który podjął służbę z pocztym złożonym z 12 koni¹⁶⁴. Drugi to odnotowany pod nazwiskiem Gnojeński poprzednik Kobielińskiego na urzędzie skarbnika inowrocławskiego, ówczesny chorąży bydgoski, Jan Karnkowski z Gnojna (zm. 1504), który posiadał poczet liczący 6 koni¹⁶⁵. Służyli oni w szeregach dworzan królewskich do czasu wyprawy mołdawskiej w 1497 roku¹⁶⁶.

Pod koniec sierpnia 1492 roku do formującego się dworu nowego władcy dołączył nieznany z imienia Pełka starszy, który figurował w rejestrze dworzan do marca 1495 roku¹⁶⁷. Później jego miejsce zajął Pełka młodszy, zapewne będący jego synem¹⁶⁸. Prawdopodobnie był to Jakub Pełka, który służył na dworze królewskim Jana Olbrachta do 1499 roku¹⁶⁹.

Nie udało się również bliżej ustalić, kim był należący do grona dworzan Jana Olbrachta od początku sierpnia 1492 roku Pasikoń, który podjął służbę

155, 157—158, 160, 163, 165—169, 172, 174, 190. Zob. J. PIELAS: *Drobna własność...*, s. 64.

¹⁵⁹ Rw 2, k. 48. Zob. J. SKIBNIEWSKA: *Dwór królewski...*, s. 297—298; I. SUŁKOWSKA-KURASIOWA: *Polska kancelaria...*, s. 115.

¹⁶⁰ Rw 2, k. 45, 47.

¹⁶¹ Tamże, k. 177; Rw 4, k. 24; *Účty dvora...*, s. 184, 207, 219, 241, 271, 294, 315, 321, 341, 360, 378, 390, 403, 433.

¹⁶² Rw 4, k. 27.

¹⁶³ A. GŁADYSZ: *Służba wojskowa...*, s. 351; J. PIELAS: *Drobna własność...*, s. 63—64.

¹⁶⁴ Rw 2, k. 61. Zob. S. SZYBKOWSKI: *Kujawska szlachta...*, s. 624.

¹⁶⁵ Rw 2, k. 34. Zob. S. SZYBKOWSKI: *Kujawska szlachta...*, s. 557—558.

¹⁶⁶ Rw 2, k. 34, 61.

¹⁶⁷ Tamże, k. 56.

¹⁶⁸ Tamże.

¹⁶⁹ Rk 22, k. 58v, 66, 97v; Rw 2, k. 56; Rw 3, k. 8, 11v, 20v; Rw 4, k. 114; Rp 1, k. 19; Rp 3, k. 21v.

z pocztem liczącym 8 koni¹⁷⁰. Przebywał on na dworze królewskim do końca panowania następcy Kazimierza Jagiellończyka¹⁷¹. Ostatnią z osób, które dołączyły do grona dworzan Jana Olbrachta przed jego koronacją, był niejaki Kruszyna, przyjęty do służby z sześciokonnym pocztem, przebywający na dworze do 1494 roku¹⁷². Prawdopodobnie chodziło o Piotra Kruszyń, syna Jana Kruszyny z Galowa i Tarnowca¹⁷³.

Najstarsza z dotychczas znanych badaczom księga rachunków Jana Olbrachta prowadzona była od czasu jego koronacji. Okazuje się jednak, że zachował się rejestr, który obejmuje nie tylko lata panowania następcy Kazimierza Jagiellończyka, lecz także pięcioletni okres poprzedzający objęcie przez niego tronu polskiego. Zapisy dotyczące tego czasu rzucają nowe światło na najbliższe otoczenie oraz kadry dworzan przyszłego władcy. Kuźnią tych kadr był przede wszystkim dwór królewski Kazimierza Jagiellończyka, z którego wybrańcy pochodzący z najbardziej cenionych i oddanych rodzin byli wysyłani na dwór następcy tronu. U boku Jana Olbrachta znalazły się w większości osoby z jego pokolenia, synowie dostojników i doradców królewskich. Wśród nich byli późniejsi najbliżsi współpracownicy władcy, m.in.: Jakub i Piotr Szydłowieccy, Zawisza Róża z Borzyszewic, Krzesław Wojszyk z Wójczy, Mikołaj Cikowski. Po objęciu tronu Jan Olbracht powierzył im sprawowanie urzędów nadwornych. Rejestr przynosi nieznane do tej pory informacje dotyczące służby dworskiej przedstawicieli wielu średniowiecznych rodzin szlacheckich, które były przedmiotem badań genealogicznych i prozopograficznych. Stanowi on bezcenne uzupełnienie wiedzy o karierach ich przedstawicieli na dworze Jagiellonów.

¹⁷⁰ Rw 2, k. 65. Być może chodziło o szlachcica herbu Wczele z miejscowości Konarskie w powiecie kościańskim. Zob. T. JUREK: *Konarskie*. W: SHGP. Cz. 2, z. 2. Wrocław 1991, s. 282—284.

¹⁷¹ Rk 20, s. 7, 17, k. 31, 32, 90, 111v; Rk 22, k. 27, 45, 55, 58, 59v, 63v, 66, 78v, 86v; Rk 28, k. 165v; Rw 2, k. 65; Rw 3, k. 5v.

¹⁷² Rw 2, k. 41.

¹⁷³ A. BONIECKI: *Herbarz polski*. T. 12. Warszawa 1908, s. 366; Zob. F. SIKORA: *Brzozówka*. W: SHGKr, Cz. 1, z. 2, s. 269—270.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

- Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Skarbu Koronnego oddz. 1, sygn. 20, 22, 24, 26, 28, 310.
Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Skarbu Koronnego oddz. 85, sygn. 1, 3, 4.
Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Skarbu Koronnego oddz. 86, sygn. 2, 3, 4.

Źródła drukowane

- Archiwum ksiąg Sanguszków w Sławucie*. T. 2. Lwów 1888.
Liber quitantiarum regis Casimiri ab 1484 ad 1488 (Księga skarbową króla Kazimierza Jag.). Warszawa 1897 (Teki Pawińskiego, T. 2).
Matricularum Regni Poloniae Summaria. T. 2—4. Wyd. T. WIERZBOWSKI. Warszawa 1907—1917.
Rachunki królewskie z lat 1471—1472 i 1476—1478. Oprac. S. GAWĘDA, Z. PERZANOWSKI, A. STRZELECKA. Wrocław 1960.
Účty dvora prince Zikmunda Jagellonského vévody hlohovského a opavského, nejvyššího hetmana Slezska a Lužic, z let (1493) 1500—1507. Wyd. P. KOZAK. Praha 2014.

Opracowania

- BOŁDYREW A.: *Piechota zaciężna w Polsce w pierwszej połowie XVI wieku*. Warszawa 2011.
BONIECKI A.: *Herbarz polski*. T. 9. Warszawa 1906.
BONIECKI A.: *Herbarz polski*. T. 12. Warszawa 1908.
BORKOWSKA U.: *Dynastia Jagiellonów w Polsce*. Warszawa 2011.
BUKOWSKI W.: *Stosz Zygmunt z Kounic i Olbrachcic, h. Łękna (zm. 1525)*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 44. Warszawa—Kraków 2006—2007.
Burgrabiowie zamku krakowskiego XII—XV wieku. Spisy. Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1999.
CHORAŻYCZEWSKI W.: *Przemiany organizacyjne polskiej kancelarii królewskiej u progu czasów nowożytnych*. Toruń 2007.
CZARNECKI W.: *Szlachta ziemi chełmskiej do połowy XVI wieku*. Białystok 2012.
DEMBIŃSKI P.: *Poznańska kapituła katedralna schyłku wieków średnich. Studium prozopograficzne 1428—1500*. Poznań 2012.

- DEMBIŃSKI P.: *Rosnowo*. W: *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu*. Cz. 4, z. 1. Poznań 2001.
- DWORZACZEK W.: *Leliwici Tarnowscy: z dziejów możnowładztwa małopolskiego wiek XIV—XV*. Warszawa 1971.
- DWORZACZEK W.: *Leszczyński Jan h. Wieniawa (zm. 1535)*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 17. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1972.
- GĄSIOROWSKA P.: *Stanisław Machowski z Machowa i Nizin h. Awdaniec (zm. 1498)*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 42. Warszawa—Kraków 2003—2004.
- GĄSIOROWSKI A.: *Leszczyński Rafał h. Wieniawa (zm. 1501)*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 17. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1972.
- GĄSIOROWSKI A.: *Naramowski Mikołaj (zm. 1504)*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 22. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1977.
- GĄSIOROWSKI A.: *Siedlecki Mikołaj (zm. przed 1524)*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 36. Warszawa—Kraków 1995—1996.
- GLĄDYSZ A.: *Śłużba wojskowa dworzan Zygmunta I Starego*. Lublin 2014 (mps rozprawy doktorskiej w Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie).
- GRABARCZYK T.: *Piechota zaciężna Królestwa Polskiego XV wieku*. Łódź 2000.
- JUREK T.: *Konarskie*. W: *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu*. Cz. 2, z. 2. Wrocław 1991.
- JUREK T.: *Leszno*. W: *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu*. Cz. 2, z. 4. Poznań 1992.
- JUREK T.: *Sepieński Jan h. Nowina (zm. 1494)*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 36. Warszawa—Kraków 1995—1996.
- JUREK T.: *Sepno*. W: *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu*. Cz. 4, z. 2. Poznań 2003.
- JUREK T.: *Siedlec*. W: *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu*. Cz. 4, z. 2. Poznań 2003.
- KURTYKA J.: *Laskowa*. W: *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*. Cz. 3, z. 2. Kraków 1997.
- LESZCZYŃSKA-SKRĘTOWA Z.: *Lipowica*. W: *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*. Cz. 3, z. 3. Kraków 2000.
- LUBCZYŃSKI M.: *Wykazy posłów sejmowych z lat 1507—1512*. „Kwartalnik Historyczny” 2015, z. 3 (122).
- LUBCZYŃSKI M., PIELAS J.: *Szydłowiecki Jakub h. Odrowąż (ok. 1453—1509)*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 49. Warszawa—Kraków 2013—2014.
- LUBCZYŃSKI M., PIELAS J.: *Szydłowiecki Piotr h. Odrowąż (ok. 1470—przed 8 I 1508)*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 49. Warszawa—Kraków 2013—2014.
- MOŻEJKO B.: *Czynsz gdański w polityce Kazimierza Jagiellończyka i jego synów (1468—1516)*. Gdańsk 2004.
- NABIALEK K.: *Szydłowiecki Mikołaj h. Odrowąż (ok. 1475—1532)*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 49. Warszawa—Kraków 2013—2014.
- NALEWAJEK A.: *Szydłowieccy na dworze królewskim Jana Olbrachta*. W: *Servitium et amicitia. Studia z dziejów kariery i awansu w Polsce Jagiellonów*. Red. A. JANUSZEK-SIERADZKA. Sandomierz 2011.
- NALEWAJEK A.: *Zawisza Róża z Borzyszowic (zm. 1497) — chorąży i podkomorzy królewski Jana Olbrachta*. „Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego” 2016 (2017), T. 8.
- NOWAK B.: *Ród Porajów w Małopolsce w średniowieczu*. Kraków 2009.
- NOWAK Z.H.: *Rożnowski (właściwie Rosnowski) Jakub (zm. 1525/26)*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 32. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1989—1991.

- PAPÉE F.: *Jan Olbracht*. Kraków 1936.
- PIELAS J.: *Drobna własność szlachecka w rejonie Szydłowca w XVI—XVII wieku*. W: *Z dziejów powiatu szydłowieckiego*. Red. M. PRZENIOSŁO. Szydłowiec 2009.
- PIETRAS J.: *Oporowscy herbu Sulima. Kariera rodziny możnowładczej w późnośredniowiecznej Polsce*. Łódź 2013.
- PIWOWARCZYK D.: *Mikołaj Naramowski (1450—1504) — mieszczanin, szlachcic, dyplomata*. „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego” 2009, T. 7.
- PLEWCZYŃSKI M.: *W służbie polskiego króla. Z zagadnień struktury narodowościowej Armii Koronnej w latach 1500—1574*. Siedlce 1995.
- POCIECHA W.: *Chodecki Otto, h. Powała (†1534)*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 3. Kraków 1937.
- POCIECHA W.: *Chodecki Stanisław, h. Powała (†1474)*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 3. Kraków 1937.
- POCIECHA W.: *Chodecki Stanisław, h. Powała (†1529)*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 3. Kraków 1937.
- ROMBEK T.: *Rotacje na wybranych urzędach dworu królowej Elżbiety Rakuszanek (1454—1505)*. W: „Średniowiecze Polskie i Powszechne”. T. 6 (10). Red. J. SPERKA, B. CZWOJDRAK. Katowice 2014.
- SIKORA F.: *Brzozówka*. W: *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*. Cz. 1, z. 2. Wrocław 1985.
- SKIBNIEWSKA J.: *Dwór królewski Aleksandra Jagiellończyka w latach 1501—1506*. Lublin 2015.
- Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego w średniowieczu*. Oprac. S. KURAŚ. Warszawa 1983.
- SPERKA J.: *Szafraniec Stanisław z Pieskowej Skąły h. Starykoń (zm. 1525)*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 46. Warszawa—Kraków 2010.
- SPERKA J.: *Szafrancowie herbu Stary Koń. Z dziejów kariery i awansu w późnośredniowiecznej Polsce*. Katowice 2001.
- STARZYŃSKI M.: *Krakowska rada miejska w średniowieczu*. Kraków 2010.
- STRZELECKA A.: *Krajewski (Krajowski) Mikołaj, zwany Primus (zm. 1498)*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 15. Wrocław—Warszawa—Kraków 1970.
- SUŁKOWSKA-KURASIOWA I.: *Polska kancelaria królewska w latach 1447—1506*. Wrocław 1967.
- SWIEŻAWSKI A.: *Kościelecki Andrzej z Kościelca h. Ogończyk (ok. 1455—1515)*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 14. Wrocław—Warszawa—Kraków 1968—1969.
- SWIEŻAWSKI A.: *Kościelecki Mikołaj ze Skąpego (Skąpego) h. Ogończyk (ok. 1450—1518)*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 14. Wrocław—Warszawa—Kraków 1968—1969.
- SWIEŻAWSKI A.: *Kościelecki Stanisław z Kościelca h. Ogończyk (ok. 1460—1534)*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 14. Wrocław—Warszawa—Kraków 1968—1969.
- SZYBKOWSKI S.: *Król Jan Olbracht wobec możnowładztwa ziem śródokowpolskich*. W: *Jagiellonowie i ich świat. Dynastia królewska w drugiej połowie XV i w XVI wieku*. Red. B. CZWOJDRAK, J. SPERKA, P. WĘCOWSKI. Kraków 2016.
- SZYBKOWSKI S.: *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370—1501)*. Gdańsk 2006.
- SZYBKOWSKI S.: *Pochodzenie Choteckich herbu Ogon oraz ich związki rodzinne z Umieńskimi i Lubińskimi*. W: „Średniowiecze Polskie i Powszechne”. T. 8 (12). Red. J. SPERKA, B. CZWOJDRAK. Katowice 2016.
- Urzednicy centralni i nadworni Polski XIV—XVIII wieku. Spisy*. Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1992.
- Urzednicy kujawscy i dobrzyńscy XVI—XVIII wieku. Spisy*. Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1990.

- Urzędnicy małopolscy XII—XV wieku. Spisy.* Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1990.
- Urzędnicy Prus Królewskich XV—XVIII wieku. Spisy.* Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1990.
- Urzędnicy wielkopolscy XVI—XVIII wieku. Spisy.* Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1987.
- Urzędnicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI—XVIII wieku. Spisy.* Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1993.
- Urzędnicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej XIV—XVIII wieku. Spisy.* Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1992.
- Urzędnicy województwa krakowskiego XVI—XVIII wieku. Spisy.* Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1990.
- Urzędnicy województwa lubelskiego XVI—XVIII wieku. Spisy.* Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1991.
- Urzędnicy województwa podolskiego XIV—XVIII wieku. Spisy.* Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1998.
- Urzędnicy województwa ruskiego XIV—XVIII wieku. Spisy.* Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1987.
- Urzędnicy województwa sandomierskiego XVI—XVIII wieku. Spisy.* Red. A. GĄSIOROWSKI. Kórnik 1993.
- WILAMOWSKI M.: *Mikołaj Stadnicki h. Drużyna (ok. 1446—1490).* W: *Polski słownik biograficzny.* T. 41. Warszawa—Kraków 2002.
- WOLSKI M.: *Mikuszowice.* W: *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu.* Cz. 4, z. 3. Kraków 2011.
- WRONISZEWSKI J.: *Nobiles Sandomiriensis. Rody Dębnów, Janinów, Grzymałów, Doliwów i Powalów.* Kraków 2013.
- WYROZUMSKA B.: *Mikołaj Róża z Borzyszowic (Borszowic) Borzyszowski h. Róża (zm. 1477).* W: *Polski słownik biograficzny.* T. 21. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1976.
- WYROZUMSKI J.: *Ostrogski Michał książę (zm. 1501).* W: *Polski słownik biograficzny.* T. 24. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1979.
- ZYGLEWSKI Z.: *Późnośredniowieczne urzędy i urzędnicy w powiecie bydgoskim. Urzędnicy ziemscy — starostowie — burgrabiowie.* W: *Bydgoszcz jako ośrodek administracyjny na przestrzeni wieków. Zbiór studiów.* Red. Z. BIEGAŃSKI, W. JASTRZĘBSKI. Bydgoszcz 1998.

Agnieszka Nalewajek

The Courtiers of Jan Olbracht in 1487—1492 **A Preliminary Study of the Rise to Prominence of Noble Families** **in the Jagiellonian Times**

Summary

Among the documents stored at the Central Archives of Historical Records in Warsaw, there exists a hitherto unstudied register of the courtiers of Jan Olbracht (1492—1501) dating 1487—1499. This manuscript constitutes an invaluable source for the study of the environment of Casimir IV Jagiellon's successor in the period directly preceding his ascension to the throne. The article presents the figures of 47 courtiers who served the crown prince from the first half of the year 1487 until his coronation which took place on September 23rd, 1492. The list comprised predominantly of the closest advisors of the future king Jan Olbracht. The most

important among the people at the crown prince's court were: Zawisza Róža of Borzyszowice (died 1497), Jakub Szydłowiecki (died 1509), Piotr Szydłowiecki (died 1508), Krzesław Wojszyk of Wójcza (died 1539) and Mikołaj Cikowski (died 1535). The register revealed new, hitherto undiscovered information regarding the courtly duties of the representatives of many medieval noble families who have been the subjects of genealogical as well as prosopographic studies. Thus, it constitutes an invaluable source of knowledge regarding the rise to prominence of their representatives at the Jagiellonian court.

Key words: Jan Olbracht, the Jagiellonian dynasty, royal court, courtly careers, noble families, registers, courtiers

Agnieszka Nalewajek

**Höflinge des Prinzen Johann I. Albrecht in den Jahren 1487—1492
Ein Beitrag zu Forschungen über Karrieren der Adelsfamilien
in der Jagiellonen Epoche**

Zusammenfassung

Unter den im Staatsarchiv in Warschau aufbewahrten Rechnungsbüchern von Johann I. Albrecht (1492—1501) befindet sich das den Forschern bisher unbekannte Register der Höflinge aus den Jahren 1487—1499. Seine Manuskript stellt eine wertvolle Quelle für Forschungen zur Umwelt des Nachfolgers Kasimirs IV. des Jagiellonen in der Zeit vor dessen Inthronisation dar. Der vorliegende Beitrag schildert 47 Höflinge, die für den Prinzen Johann I. Albrecht von der ersten Hälfte 1487 bis zu dessen Krönung am 23. September 1492 dienten. Es waren meistens zukünftige nahe stehende Mitarbeiter des Königs Johann I. Albrecht. Die wichtigste Rolle spielten damals: Zawisza Róža von Borzyszowice (gest. 1497), Jakub Szydłowiecki (gest. 1509), Piotr Szydłowiecki (gest. 1508), Krzesław Wojszyk von Wójcza (gest. 1539) und Mikołaj Cikowski (gest. 1535). Das Register beinhaltet bisher unbekannte Informationen über Hofdienst von vielen Mitgliedern der Adelsfamilien, welche zum Gegenstand der genealogischen und prosopographischen Forschungen waren. Es ist überdies eine unschätzbare Vervollständigung unseres Wissens über Karrieren der Adeligen auf dem Hof der Jagiellonen.

Schlüsselwörter: Johann I. Albrecht, Dynastie der Jagiellonen, Königshof, höfische Karrieren, Adelsräte, Rechnungsregister, Höflinge